Tastets

de lletres ebrenques

2011

La Dolores es va gitar al costat de son fill, amb una abraçada protectora, aferrant-se amb bogeria a aquell cos que, passats els espasmes del vòmit, descansava amb la innocència d'una criatura. L'home va deixar caure a terra el davantal d'hule, les tisores i el ganivet, l'agulla dobla per a les costures i el fil de tripes de bacó. Era tanta la vergonya que sentia pel seu rampell criminal que un sanglot va apagar el crit d'impotència que volia alliberar-se de la gola ennuegada. Mentre s'apressava a embolicar amb una manta tots els instruments aptes per portar a terme una momificació, va ser en aquell moment quan l'horror el va fer trontollar. Quan anava a carregar-se tot aquell embalum a les espatles per córrer a enfonsar-lo al riu, la Dolores, com si li hagués llegit el pensament, va aturar-lo amb fermesa.

—Demà diràs a la família com s'ha produït el retorn del Rafel. Sense ometre una sola paraula. I els dius que natros, sons pares, vetlarem per ell fins que Déu vulga. Després, donaràs avís al metge, perquè li faça un cop d'ull. Ara, trau d'aquí tota aquesta ferralla. Fes-la desaparèixer, però no en aquest moment, perquè et necessito al meu costat. Vull que fins i tot t'oblides dels animals que et confien els capriciosos. Oblidat de la maleïda afició. Me'n faig creus, de pensar en la teua bogeria. Déu Santíssim!

La dona va continuar amb la seua postura silent, acaronant la cara del pobre que va fugir de casa per viure. Quin significat tenia per al Rafel i el seu amic la paraula *viure*? Potser hi havia algú en tot el món que sabia la connotació exacta d'aquell verb? Cadascú, per a bé o per a mal, el solia interpretar a la seua manera i triava el seu camí. Els xics potser havien agafat el camí més dolent i tortuós...

El silenci que es va produir només el va rompre l'esclafit de pena que feia trontollar el pit de l'Isidre. Les seues llàgrimes, el plor compungit, l'aflicció i l'esborronament, haurien trencat el cor a l'ésser més insensible de tot el planeta. Horroritzat, solament de pensar en el crim que anava a cometre, va caure de genolls a terra, plorant com un xiquet, maleint la seua mesquinesa, pel final dràstic que li volia posar a una història destarotada. . Si va saber aguantar amb resignació tantes calamitats, Déu, per força, li havia de trametre forces per continuar la lluita. Només demanava, en aquells moments, ser tan fort com la Dolores. Apropant-se al cos desvalgut de son fill, , li va estrènyer les mans amorosament, per trametre-li l'escalfor de les seues. Aquestes tenien la mateixa suavitat de quan era un xiquet. Encara que els seus ulls mantenien una mirada buida, totalment inexpressiva, l'Isidre va percebre que podien rebre el cabal d'amor d'un pare repenedit, que

l'estimava més del que mai no hauria pogut arribar a creure's. Des d'aquell instant, seria el seu valedor i la consistència que li faltava, el nervi i la vitalitat que el mantindria viu, els braços que el conduirien per on fos, sense pors ni vergonyes, assumint la seua gran part de culpa i de responsabilitat.

Defora, el sol apuntava a l'horitzó. La Dolores pensava que, amb massa freqüència, els breus i desesperats vols cap a la felicitat i el poder de tot el que és desconegut, eren una bogeria, una ratxa de vent que arrasava i només els fonia amb la desesperança i la soledat. Era impossible esperar altra cosa que no fos el que el destí els havia reservat.

Lluny d'allí, a San Francisco (Califòrnia), el moviment social que el Rafel no va arribar a entendre anava aconseguint que les flors fossen més populars que les guerres.

Francesca Aliern

Text estret del darrer capítol de la novel·la *Camins*.

La filla de les fetilleres

Jo em declaro filla de les fetilleres. Elles, lliures,
dones soles, dones fortes,
saviesa escrita
—i proscrita per la rancúnia de qui no la té—.
Ompliu-vos els pulmons i crideu,
escopiu, si us cal,
que nosaltres hem trencat les corones
—perquè eren nostres, no regalades, sinó guanyades—.
Nosaltres no som filles de les reines,
som filles de les dones que han fet el seu camí soles.
Poc a poc, amb el tou dels dits,
suaus i càlids,
i han estimat una casa pròpia,
buscada, trobada, treballada,
llepada d'amor,
heretada de totes les mares que moriren a la foguera,
de les que no esperaven poemes a mitjanit
i els composaven elles,
de les que van intuir que les seues paraules eren dignes
i les van escriure, mastegant la temor,
de les que volien decidir,
i amb els cabells tibats de tant de dolor,
van declarar que continuarien declarant sempre.

I si algú gosa mirar cap a un altre cantó
i aprofita els camins oberts a la malesa,
que es desterri. Prou.
No volem guies —ens l'hem feta nosaltres, la ruta—
però tampoc càrregues.
Només una mà igual de forta.
Només unes carícies igual d'intenses.
I si algú ens diu que les utopies a la lluna,
a la lluna rendirem homenatge
perquè és ella la nostra cara de la vida.
I sabem que no hi som soles.
I sabem que si algú plora,
un concert de paraules
per a ella,
només per a ella,
invocaran una altra vegada
el nostre sentit
i qui no ho entengui,
que calli, que calli sempre.
Qui gosa dir-nos que això no és força?

Cinta Arasa

La xancleta

Blau cel sense mida!
Crida i tomba.
La gallineta cega, la gallineta cega! –crida l'una.
La pluca, la pluca amagar! —diu l'altra.
Però jo només vull jugar a la xancleta.
Llenço trossos de teula plans i calents
i quan arribo a l'últim quadrat;
aixeco els braços i crido:
Blau cel sense mida!
Jugo a la xancleta
—i com aquell—
jo també la compto del dret i del revés.
La pedra plana em crema a la mà,
llenço al cinc i en compto quatre.
Ric i salto i sembla que darrere no hi ha res.
Des del cinc, aixeco els ulls, i només cel blau.
I el sol roent que cau,
ningú no surt encara.
És molt d'hora per jugar.
Però jo ja sóc al sis,
i al sis diu, qui no plora, riu.
Ric i salto i sembla que darrere no hi ha res.
El padellàs roig i suau em llisca dels dits.

I del sis al set,
qui l'encerta és que ja l'ha fet.
El cel tan blau. Jo tan petita.
És estiu i m'agrada jugar.
Llenço altra vegada i en compto un.
Ben bé hi sóc, la pedra valenta avança.
Al vuit, menja melindros i xocolata cuit!
Ric i salto i sembla que darrere no hi ha res.
L'última tirada.
La mà inquieta, la mirada gelada.
Un tret forçós, la punteria afinada,
llenço i ... nou!
I un altre joc comença i aquest ja clou!
- He guanyat!- Crido contenta.
Ric i salto i sembla que darrere no hi ha res.
Tanmateix però, jugo sola.

Montse Banegas

Sense títol

Gràcies a la música no m'he trobat mai sol. He convertit en notes la solitud, els desenganys de la vida, el cansament pel treball, que jo no sóc dels que maten la figuera a cops de migdiada, i fins i tot he allunyat la gana quan només podia fer bullir un tupí de sopes de frígola acompanyades de pa sec. Aquells dies no em podia treure l'instrument de la boca, enganxat com el tenia per culpa de la saliva dejuna. En patirem molta, de gana, un cop acabada la guerra, durant els maleïts anys de la pau de la victòria, quan enyorava el ranxo de llentiies i la carn enllaunada que menjava de soldat recolzat a la trinxera amb un tros de pa florit entre les mans brutes de fang i èrtigues pel fred.

Quan era soldat vaig salvar la vida gràcies a Déu i acabada la guerra la vaig salvar gràcies a la influència d'un amic del poble que era de la guàrdia de Franco. Us creureu que vaig aprendre les vuit benaurances en una nit i en castellà? De no ser així criaria malves, com els que no reberen cap misericòrdia aquella matinada de plom i els afusellaren perquè no les sabien, molts no sabien parlar en castellà, i estaven tan desemparats que no havien rebut l'espiada. A canvi de salvar la pell passava a ser un vençut de 29 anys que vivia una vida a la que no tenia dret. Un derrotat en un país de derrotats. I de nou al poble els grisos anys de la postguerra menjàvem

gràcies a l'estraperlo que feia la mare, encara la veig, envellida, amb la vora dels faldons plena d'arròs, esperant el carrilet que la duria a Tortosa... i el pare groc de paludisme parlant amb el guàrdia civil: "tanto para usted y tanto para nosotros y muchas, muchas gracias, señor sargento", que si el caporal menjava era gràcies a l'estraperlo i tots sabíem que la gana no els deixava veure els farcells de fesols, d'arròs, ni els paquets de sucre ni els sacs de panotxes de panís, encara que hi ensopeguessin o els anessin a parar al cap. Podrida victòria, amarga com la fel. Quan vaig tornar a casa passava les nits dormitant i em llevava sempre a l'alba, les aurores que altres no veurien em servien a mi de pedaç, de desinfectant, de bena i d'esparadrap, i per tal de no recordar prenia la trompa i la casa s'atapeïa de sons, d'abraçades de vent, i com no deixava anar aquells records obsessius em venien esgarrifances en pensar que els mateixos dits que premien els pistons de la trompa premien el gallet, podien fer música i podien matar. Vaig sortir de la meva bogeria tocant la trompa en la solitud de la caseta de l'arrossar, alimentant quimeres en acaricia-ar amb un drap embegut de petroli l'instrument que em regalaren els pares; a la minsa llum de l'espelma lluïa com una *clau de sol*.

A *La Lira* em vaig retrobar amb altres supervivents

com jo. *Becaire*. Els herois estaven morts. Em trobava a gust amb els músics i els socis i volíem tornar a organitzar la nostra societat musical. Però no estaven per a músiques aquells militars barroers que ens van guanyar la guerra en falset, desentonant i a cops de sang, de res ens va valer a nosaltres *impostar* la veu. Aquella guerra fratricida que ens va deixar esgarriats, no hagués esdevingut si els cops de sang haguessin estat de bombo i platerets. Per a més humiliació, acabada la guerra ens van prohibir reunir-nos, ens van prohibir tocar i la nostra societat musical, una entitat cultural, va ser declarada il·legal des de l'esclafit de la guerra. Quin cop de ratera! Ara toco una nota difícil, un *sí bemoll major*. *Silenci de negres*. Sé els motius de tant d'acarnissament, els músics no ens acoblem a la guerra, sempre desafinada, sempre a la seva i discordant, els músics anem en consonància, necessitem dels altres, de les ganes d'orquestrar de mestres savis per fer les coses ben fetes, ens expressem en un idioma que es fa entendre de tothom. Segons qui, ens avorreix perquè no respectem fronteres, que la música no admet límits artificials i campa lliure, brolla incontrolada i ens fa feliços, és un aprenentatge de llibertat creativa i d'autoafirmació. Algú pot arribar a trobar molt revolucionari tot això!

Teresa Bertran

Sabia que Mozart era el qui més m'agradava. No li ho havia dit, però ell encertava les superficialitats i certes intensitats íntimes. Sabia, també, que jo tenia una arpa a casa, que sojornava amb un piano, el teclat del qual jo havia comprat a la ciutat on ell excel·lia.

La peça de Mozart que escoltava me l'havien portada d'Andorra. Me l'havia regalada un escriptor, amic. I era tan insistent el plagi que n'havia fet Greenaway que, després de veure la pel·lícula, me demanava com podia ser que ningú no clamés a favor de l'austríac. Així les coses, però, jo seguia delitant-me en els acords ben trobats, amistançats i emboirats de Wolfgang. M'alleugeria el vast treball de les meues taxonomies. Que no tenien hora, ni aturador, sempre pensava en el final, però s'estiraven i l'inventari es feia infinit.

El fred d'aquell vespre hivernal, en què els vilatans anaven ací i allà, no atrafegats sinó encongits pel fred, cap als temples del consum o bé cap al recer domèstic, no el vaig sentir quan m'arribà aquell mot discret que li hagués pogut tornar amb els meus llavis, en un dia especial per a mi. Sense ser creient, hi havia dies que eren més significats que altres. Avui el calendari marcava la Mare de Déu de l'Esperança. Per a desfer tot possible tòpic, diré que en aquest dia, feia exacta-

ment vint anys, jo havia superat el carnet de conduir, després d'alguns intents encertats i desencertats. La meua praxi ja no sabia on cercar la mecànica que rumiava el cap del copilot, quan, sense cap errada, tornava a ajornar-me per a una altra prova. Fins i tot vaig arribar a pensar, amb recança, si no m'ajornava perquè jo li parlava en la llengua dels dos, ell era de la capital de la Plana, però la seua superioritat el feia expressar-se en la romànica veïna. Fos com fos, un dia de desembre, assenyalat per als desesperats, vaig superar la prova definitiva i vaig obtindre el passi que em faria entrar més còmodament en el món itinerant.

Tot i això vaig tardar deu anys a tenir un vehicle i em va parèixer tan immoral haver de despendre aquella quantitat amb part dels estalvis de la meua àvia i la mare que vaig decidir, sumada a la formigueta que treballava per a elles dues, lliurar periòdicament part del meu guany a un infant desconegut que amb el cost del meu vehicle podria viure tota la vida. I cada vegada que jo em servia d'aquella andròmina quadrirodada pensava en aquell infant descalç que rebia aquella misèria del meu motor.

Però el més especial de tot és que aquell dia era l'aniversari d'una de les poques persones que tenia dins del cor.

D'una amiga que celebrava l'onomàstica també aquell mes. Gelat però emocionant. Amb l'emoció de dues xiquetes que havíem nascut i crescut en ple hivern, jo els feia estrenant-se l'any. Que ens havíem fet grans, que ella habitava on ell sojornava, però que mai havíem deixat de dir-nos les veritats i per això ens estimàvem.

Jo recordava alguna de les rareses del meu caràcter i em consumia advertir que en algun moment havia pogut no donar-li el pacte que sostenia tota amistat. Però ella era tan gran que sabia que ho havia esborrat i jo, amb escreix, havia estimat aquella ànima amiga que em visitava i amb qui reia, de tant en tant. A més, no m'imaginava que un dia, l'amiga dilecta, caigués de la tríada de les meues preferides. Ara, ja ens apropàvem a allò que en deien la maduresa i algun dia, juntes, entraríem en la provectitud i recordaríem amb gràcia com el dia del seu natalici jo fulgurant superava les perícies del volant, en una ciutat. La meua ciutat. La mateixa que festejava, amb torxes i delícies, el sant que nomava el meu metge dilecte.

Àngela Buj

Me’n recordo

Me'n recordo de l'olor i el color dels tardets de Gandesa, fets de mel i nostàlgia.

Me'n recordo del ritme de la pluja batent contra les teu les pintades de molsa.

Me'n recordo dels miols dels gats a l'hivern, com el plor d'una criatura oblidada.

Me'n recordo de la neu amagant les ferides de guerra que les cases mostraven, impúdiques, al resta dels dies.

I les històries de terror de les iaies, els dies foscos de la postguerra.

Me'n recordo de les dones ballant la dansada, a la plaça, per les Festes Majors, tan ufanes.

Me'n recordo de les anades a la Fontcalda. I la tebior de l'aigua dels *xorros* endolcint-me la pell.

I la primera vegada que em vaig banyar al mar, a la platja del Poble Nou.

Me'n recordo dels dies de verema, tot el poble fent olor, embriagadora, de most.

I del pa negre, de racionament. Amorosit amb vi i sucre.

Me'n recordo, un record vague i fi, com de mussolina, de la mare, que es va morir quan jo tenia quatre anys.

Me'n recordo dels pessebres que feia mon pare. On els Reis avançaven una mica, màgicament, cada nit.

Me'n recordo de *las escuelas nacionales*, i de donya Maria, dita la Brava.

I de donya Agustina, que em va ensenyar a llegir. I em va obrir els ulls al món meravellós de les lletres.

Me'n recordo que cal recordar per salvar-nos, tots junts, de l'oblit.

Carme Meix

Fora de temps, fora de lloc*

A l'exterior, a l'entrada de l'edifici d'oficines d'un barri benestant de Barcelona, en Ramon, de 27 anys, i la Núria, de 19, ensopeguen per primera vegada i ell li tira les coses d'ella per terra quan ell en surt i ella hi entra.

Núria: —Ei! Para compte, no?
Ramon: —Ai, perdona, no me n'*hai* acatat... [La Núria comença a recollir els seus llibres i la carpeta mentre en Ramon es queda parat sense saber què fer.]
Núria: —No m'*ajudos*, no! Potser te se trencarie la columna si la doblegares!
Ramon —[S'afanya a ajudar-la, ja massa tard.]
Perdona una *atra* vegada. És que...
Núria: —Tantes presses! No coste tant mirar per a on se va, redéu...!
Ramon: —No és això... És que..., bé, perdona. Tinc pressa... [Comença a anar-se'n.]
Núria: —Ho veus?
Ramon:—[Aturant-se] *Qué hai* de vore?
Núria: —Veus com tens pressa? [Ara és ella la que se'n va.]. En esta punyeta de ciutat tothom té pressa, i *dingú* veu *dingú*.
Ramon: —[Anant-li darrere.] Perdona, què has dit?

Núria: —Ah! Ara intentes ser una mica amable? V*eigues* ara, has fet tard! Jo *tamé* tinc pressa! [Se'n va però en Ramon la reté.]
Ramon: —És que... m'ha paregut entendre que no eres d'aquí... Potser m'equivoco...
Núria: —[Mirant-se'l com per primer cop.] No, no sóc d'aquí. Algun problema?
Ramon: —No! No cap. És que jo tampoc sóc d'aquí... i... Me pareix que...
Núria: —I? *Qué* vols, que ara juguem a les estranyes coincidències? "Oh! No ets d' aquí?" "Quina casualitat!" "Mira, jo tampoc!" "Oh! Que bé!" "D'a on ets?" "Jo sóc d'aquí!" "Oh! *Veigues*, jo sóc d'allà!" Que bonic, que avorrit! No tens una forma més original de lligar que esta?
Ramon: —Jo no t' estic lligant!
Núria: —Mira que bé! A damunt ordinari!
Ramon: —Escolta, tinc pressa. . .
Núria —Ja ho has dit abans això!
Ramon: —Sempre ets tan desagradable *en* los desconeguts?
Núria: —I *qué* vols? No hi ha moltes ocasions per a parlar *en* coneguts en esta ciutat!

Ramon: —Treballes *an* este edifici?
Núria: —Veus com si que m' estàs lligant? Mai reconeixes les teues accions?
Ramon: —És una mica difícil parlar *en* tu, saps? No cal ser d'esta ciutat per a ser un aïllat.
Núria: —M'estàs insultant? *Peró* quina cara més dura tens, paio! A damunt que em fots una empenta que em desencaixe l'espatla —i em tires les meues coses en terra— sense dignâ't a ajudâ'm... M'insultes...?! Vés a cagar*, tio*!
Ramon: —Escolta, no cal cridar...
Núria: —Que tens temor de fer el ridícul, potser? No cal que t'hi *esforços*. Ja l'has fotut prou!
Ramon: —Bé. Me'n vaig. [Continua el seu camí.]
Núria: [Aturant-lo en parlar-li.] Sí. Treballo aquí. I tu?
Ramon: —[Aturant-se per respondre-li-] Jo *també*. [Pausa. Se la mira bé i repassa els llibres.] A quin departament estàs?
Núria: —Estic al "departament cantina".
Ramon: —*Qué*?
Núria: —Treballo de cambrera a la cantina. Sóc estudiant, és que no ho veus?

Ramon-: —Sí, clar.... Bé ara sí que me n'*hai* d'anar. Adéu. [En Ramon se'n va i quan és fora, la Núria el crida.]
Núria: —Vine a prendre un *café*...! Ja t'invitaré jo...! [Després ella també surt.]

Marta Montblant Ribas

*Text teatral publicat a "Lo Trinquet", col·lecció dirigida pel Dr. Artur Quintana, a càrrec de l'Instituto de Estudios Turolenses el 2009. Text finalista al premi literari de les Lletres Catalanes a l'Aragó "Guillem Nicolau" 2008.

Ara que m’atreveixo a viure

Ara que m’atreveixo a viure, minsament,
de dins cap enfora, sento el despit
de les flors que ploren i no em deixen
lliures les mans meves; muts, els brancals
em miren quan passo i m’acordonen
les voreres xafarderes. Ja no sóc la granota
atrevida que em creia; humida, torno
a alletar-me en una vaga misantropia.

Cinta Mulet

Bon dia

Durant mesos, potser durant anys, vaig estar fent cada dia el mateix recorregut per anar a la feina. Sortia nerviós de casa perquè tenia el temps just per arribar i caminava de pressa creuant-me cada dia amb la mateixa gent a la que tan sols coneixia per aquell breu instant en què els nostres camins es creuaven. Fos com fos, aquell recorregut diari m'agradava força i quan arribava a la feina el meu estat d'ànim era molt millor. Jo ho atribuïa als efectes positius de l'exercici físic del matí combinat amb l'aire fresc i no hauria canviat aquell hàbit tan agradable per res que no fos imprescindible com... un canvi a la feina.

I no és que jo canviés de feina, el que va canviar va ser la ubicació de la feina ja que la meva empresa es va traslladar. Aquest fet no m'havia d'afectar gens ni mica perquè, tot i el canvi, jo podia seguir anant-hi caminant i això sí que era un luxe. Tot i això, a partir d'aquell canvi vaig començar a trobar-me malament; arribava a la feina cansat i molt més nerviós que al sortir de casa. No ho podia entendre, però el cas és que cada dia estava de més mal humor i tots els que estaven al meu voltant ho notaven. Per això, després d'unes setmanes de confusió vaig decidir tornar a fer el meu recorregut de sempre i mirar d'esbrinar l'origen de la meva angoixa. A mesura que recorria la senda familiar em va semblar que no havia

canviat res, vaig anar trobant totes aquelles persones anònimes que tant reconeixia. Va ser quan vaig passar pel costat de l'escombriaire que ell va mirar–me als ulls i em va dedicar aquell somriure que sempre acompanyava el seu "bon dia". Va ser llavors que em vaig adonar que el que em relaxava d'aquell recorregut no era l'activitat física ni l'aire fresc del matí, era aquella salutació cordial, amable, franca, educada, fresca, sincera, i reconfortant de cada dia. "Bon dia!", li vaig dir somrient a l'Antonio abans que tingués temps de dir-ho ell.

Laura Mur

Pura matemàtica

Multiplico la meva saviesa
sense restar-li modèstia.
Em sumo a qualsevol escena
i em divideixo per estar amb tu.
Quants cops m'he de fraccionar
o derivar-me a alguna cosa millor?
Farà falta que m'integri?
Regala'm logaritmes infinits,
abraçades farcides d'equacions;
petons d'aquells per comptar...
Qualsevol operació es bona,
si fem que el nostre amor sigui igual a X.

Ester Suñé

Tastets de lletres ebrenques

Al so de veu de dones enlairem les lletres ebrenques... i degustem uns tastets amb regust de bona literatura. Uns tastets fruit de la passió intensa per la lletra i la llengua nostrada, que baixen de la muntanya de Beseit dramatitzats, que agafen regust a vi quan passen per Gandesa, que besen el riu xertolí i es carreguen de sentiments, mentre escolten la remor de l'aigua que ressona amb força des de Flix estant. Travessen Jesús amb veu ben jove, i es nodreixen a Tortosa amb veu poètica de tots els temps. I riu avall, el Montsià espera, i agafa accent ampostí i canareu. I sí, tastets de veu ebrenca... de so de dones.

CONSORCI PER A
LA NORMALITZACIÓ
LINGÜÍSTICA

ÒMNIUM
TERRES DE L'EBRE